

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЯК НЕОБХІДНОГО ЕЛЕМЕНТУ РОЗСЛІДУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

А. С. Багатко

здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності «Правоохоронна діяльність»,

С. С. Вознюк

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня 4 курсу спеціальності «Право», навчально-науковий інститут права

Науковий керівник – к.ю.н., професор В. І. Цимбалюк

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

Роботу присвячено дослідженню проблемних аспектів проведення судово-бухгалтерської експертизи під час розслідування економічних кримінальних правопорушень. Виокремлено головні проблеми, як-от: недосконалість нормативно-правової бази, неврегулювання діяльності експерта, відсутність фінансування для покращення ефективності проведення судово-бухгалтерських експертиз.

Ключові слова: судово-бухгалтерська експертиза, експерт, кримінальні правопорушення, проблемні аспекти, нормативно-правовий акт.

The work is devoted to the study of problematic aspects of conducting forensic accounting examinations in the investigation of economic criminal offenses. The main problems are identified, such as: imperfection of the regulatory framework, failure to regulate the activities of the expert, lack of funding to improve the efficiency of forensic accounting examinations.

Keywords: forensic accounting, expert, criminal offenses, problematic aspects, regulatory legal act.

Дотримання суб'єктами господарювання чинного законодавства, правомірне ведення своєї діяльності – запорука ефективного економіко-правового механізму у сучасній державі. Беззаперечно, економічний розвиток є важливий як на національному рівні для досягнення власних цілей в межах ринкової економіки, так і на міжнародному рівні для становлення та визнання нашої держави як потужного суб'єкта економічної політики.

Разом з тим, в останні роки зросла кількість економічних кримінальних правопорушень, особливо в частині фальсифікації звітності та корупційних дій суб'єктами господарювання. Такий стан речей зумовлює потребу у фахівцях, які володіють спеціальними знаннями виявлення правопорушень у документації підприємств чи організацій шляхом проведення судово-бухгалтерської експертизи.

Судово-бухгалтерська експертиза на сьогодні виступає релевантним інструментом розкриття та протидії незаконних дій суб'єктів господарювання, що має значення для національного та світового ринку. Однак, незважаючи на широке застосування судово-бухгалтерської експертизи, обговорення цього правового явища у науковому просторі, залишається ряд проблем застосування такої експертизи, що унеможливають ефективне розслідування та боротьбу з економічними кримінальними правопорушеннями. Тому сьогодні актуальним є виділення та аналіз існуючої проблематики проведення судово-

бухгалтерської експертизи, що пов'язана із розслідуванням економічних кримінальних правопорушень.

Мета роботи – дослідити проблемні аспекти проведення судово-бухгалтерської експертизи як необхідного елементу розслідування економічних кримінальних правопорушень.

Правову природу та проблематику судової бухгалтерської експертизи досліджували у своїх працях А. О. Гусев, В. А. Іващенко, Є. А. Карпенко, М. І. Коцинець, О. В. Побережець, Н. О. Солонина, В. І. Цимбалюк та інші науковці.

Незважаючи на широку обговорюваність процедури судово-бухгалтерської експертизи, її значення у захисті прав та інтересів фізичних та юридичних осіб, ця тема залишається актуальною для обговорення. Ми переконані, що такий стан речей зумовлений, насамперед, дискусійністю визначення дефініції поняття «судова бухгалтерська експертиза».

Так, законодавець не закріплює визначення судово-бухгалтерської експертизи як виду судової експертизи. Натомість, відповідно до Закону України «Про судову експертизу» під судовою експертизою потрібно розуміти «дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду» [1]. На нашу думку, загальне визначення судової експертизи не дозволяє чітко визначити сутність судово-бухгалтерської експертизи, зважаючи на її специфіку.

Також не існує єдиного нормативно-правового акту щодо регулювання процедури проведення такого виду експертиз. Невизначення поля дії судово-бухгалтерської експертизи апріорі може призвести до спірних питань щодо належності об'єкту до сфери дії судово-бухгалтерської експертизи.

Продовжуючи думку, національне законодавство так само не регулює підінститут експерта судово-бухгалтерської експертизи щодо розкриття економічних кримінальних правопорушень, що є негативним чинником діяльності доказового механізму під час судового розгляду. Зважаючи на виняткову важливість залучення експерта шляхом проведення судово-бухгалтерської експертизи щодо розкриття незаконних дій з документами та переказами; підроблення документів; протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації; легалізації (відмивання) майна, одержаних злочинним шляхом; нецільового використання бюджетних коштів; фальсифікації документів та інших кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, передбачених Кримінальним кодексом України [0], існує гостра необхідність нормативно-правового врегулювання діяльності такого суб'єкта під час проведення судово-бухгалтерської експертизи.

Зауважимо, що діяльності експерта у кримінальному провадженні присвячена ст. 69 Кримінального процесуального кодексу України [0]. Так, за загальним правилом експерт не має права за власною ініціативою отримувати додаткові матеріали. Однак, задля всебічного об'єктивного дослідження наданої документації необхідні дані первинного обліку, результати фактичного контролю, щоб встановити дійсний стан речей та відсутність чи наявність протиправних діянь.

Судово-бухгалтерський експерт повинен володіти відмінними навичками бухгалтерського обліку та права. Ми погоджуємось із Є. А. Карпенко та І. С. Копайгора, які дослідили, що на сьогодні рівень підготовки таких експертів «є недостатнім для підвищення рівня професіоналізації у цій сфері з огляду на нові виклики зовнішнього середовища» [0, С. 124]. Таку тенденцію ми вбачаємо через відсутність в більшості навчальних закладів спеціальної програми підготовки майбутніх фахівців у сфері проведення судово-бухгалтерської експертизи. Часто в ролі експертів залучаються особи, що працюють у сфері бухгалтерського обліку без проведення належної ділової кваліфікації (оскільки такий

порядок не передбачається спеціальними нормами). В результаті наявні ризики проведення судово-бухгалтерської експертизи некваліфікованими та неатестованими фахівцями.

Економічні кримінальні правопорушення, як правило, характеризуються неправомірними операціями із грошовими коштами (нестача/надлишок, привласнення, розкрадання і т. п.) і перед експертом стоїть завдання дослідження правомірності дій. Однак, законодавством не передбачене чітке розмежування предмета судово-бухгалтерської експертизи операцій з грошовими коштами від предмету інших подібних експертиз, як от: фінансово-господарської діяльності, бухгалтерського обліку, податкового обліку, фінансово-кредитних операцій [0]. Ми вважаємо, що таке явище сприяє непропорційності навантаженості експертів у тій чи іншій області знань, тим самим збільшуючи строки отримання висновків експерта.

І нарешті, економічні кримінальні правопорушення стали викликом сучасного світу із розвитком національного та міжнародного сектору економіки. Діджиталізація, запровадження нових механізм ведення бухгалтерського обліку кидають виклик усталеній системі проведення судово-бухгалтерських експертиз як засобу забезпечення доказів у кримінальному судочинстві. Проте, на сьогодні сучасні наукові розробки покращення ефективності проведення експертиз та фінансова підтримка органів державної влади цього інституту вкрай маломірні, що впливає на ефективність функціонування даного правового механізму.

Отже, дослідивши проблемні аспекти проведення судово-бухгалтерської експертизи як необхідного елементу розслідування економічних кримінальних правопорушень, ми можемо виділити такі проблеми: відсутність єдиної нормативно-правової бази регулювання судово-бухгалтерської експертизи, обмеження прав експерта задля повного встановлення фактичних даних, низький рівень кваліфікації експертів, малий відсоток спеціальної підготовки експертів судово-бухгалтерської експертизи в закладах освіти, відсутність чіткого розмежування предмету судово-бухгалтерської експертизи від інших експертиз у господарській діяльності, незацікавленість органів державної влади у науково-технічному розвитку проведення судово-бухгалтерських експертиз. Безспірно, ця проблематика негативно впливає на розслідування кримінальних правопорушень у господарській діяльності. Зважаючи на розвиток економічного сектору та його значення на національному та міжнародному рівні, такі проблеми є одними із нагальних потреб вирішення для державної влади задля попередження, запобігання та протидії такого роду суспільних протиправних діянь. Тому важливо не лише вдосконалити нормативно-правову базу, а й забезпечити високий рівень підготовки експертів.

Перспективою подальших досліджень можливий пошук вирішення проблем проведення судово-бухгалтерських експертиз.

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 05.03.2024). 2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 05.03.2024). 3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 05.03.2024). 4. Карпенко Є. А., Копайгора І. С. Теоретичні основи судово-бухгалтерської експертизи. *Економіка і регіон*. 2023. № 1 (88). С. 121–127. URL: [https://doi.org/10.26906/EiR.2023.1\(88\).2882](https://doi.org/10.26906/EiR.2023.1(88).2882). (дата звернення: 05.03.2024). 5. Разборська О. О., Даценко Г. В., Ксьоншка А. В. Особливості проведення судово-бухгалтерської експертизи операцій із грошовими коштами. *Економіка і суспільство*. 2016. № 2. С. 720–724.